

Ю. С. Клецько

асп., адвокат

науковий керівник: д.ю.н., проф. О. М. Миколенко

ЗАХИСТ ОСОБИ ЯК КАТЕГОРІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Ключовим значення для забезпечення справедливості кримінального судочинства, забезпечення прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, особи до якої

застосовуються примусові заходи медичного або виховного характеру та інших учасників кримінального провадження – є саме наявність закріпленого права таких суб'єктів на захист. Наявність такої категорії кримінального процесуального права як захист особи обумовлюється завданням кримінального провадження закріпленим у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Актуальність досліджуваного питання зумовлена відсутністю єдиного доктринального підходу до визначення поняття захисту особи, дослідження вченими захисту в рамках здійснення окремих процесуальних дій або в рамках окремих стадій кримінального провадження, що призводить до відсутності комплексного та системного підходу до поняття «захист». У зв'язку з активною роботою законодавця по інтеграції європейських норм в законодавство України, запозиченні судочинством положень практики Європейського Суду з прав людини, вдосконаленням системи безоплатної правової допомоги як інструменту та гарантії права особи на захист, виникає необхідність у дослідженні захисту особи як окремої та комплексної категорії кримінального процесуального права.

Законодавством вже встановлені передумови для визначення захисту особи як категорії кримінального процесуального права. Так, ст. 3 Конституції України визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Відповідно до ч. 3 ст. 29 Основного закону, кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника. Згідно ч. 6 ст. 55 Конституції, кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1]. Основні норми національного законодавства, що гарантують право особи на захист закріплені у Конституції України: ст. 59 (Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав); ст. 63, (підозрюваний, обвинувачений

чи підсудний має право на захист); та стаття 131-2 Основного закону (Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура...Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення) [1].

Стаття 2 КПК України закріплює завдання кримінального провадження – захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2, ст. 2]. Окрім того, п. 13 ч. 1 ст. 7 КПК України визначає, що забезпечення права на захист є однією з загальних засад кримінального провадження, такий принцип деталізується у ст. 20 КПК України. Таким чином, Конституцією України та КПК України закріплено фундаментальні положення захисту особи. На нашу думку засновуючись на вищевикладених нормативних положеннях можна стверджувати про інституціоналізацію діяльності з захисту особи у кримінальному провадженні України.

О.В. Попелюшко визначає, що «у кримінальному судочинстві термін та поняття захисту має вужче, спеціальне значення і охоплює: 1) осіб, учасників процесу, суб'єктів, правомочних здійснювати захист (обвинувачений та його захисник), які, власне, і становлять сторону захисту; 2) назву процесуальної функції; 3) діяльність суб'єктів захисту щодо реалізації наданих їм прав та повноважень у процесі здійснення виконуваної ними функції» [3, с. 10].

На думку І.М. Зубач, «зміст захисту як виду комплексної кримінальної процесуальної діяльності вбирає в себе усі напрямки захисної діяльності, що відбувається у межах кримінального провадження, тому відразу бачиться правильним, розглядаючи захист через кримінально процесуальну призму, визначити дві окремі його площини: 1) діяльність учасників процесу (підозрюваного, обвинуваченого та їх захисника) направлена на спростування

обвинувачення та захист своїх законних прав та інтересів під час кримінального провадження; 2) діяльність спеціально уповноважених органів та учасників процесу направлена на захист прав та законних інтересів інших учасників кримінального провадження» [4, с. 180]. Як ми бачимо, вищезгаданими науковцями здійснюється аналіз захисту як виду комплексної кримінальної процесуальної діяльності.

Таким чином, в результаті аналізу певних законодавчих та доктринальних підходів до визначення змісту захисту особи було з'ясовано, що дана категорія є малодослідженою, комплексного підходу до цього поняття не має. Отже, наявна необхідність виведення належної дефініції захисту особи як категорії кримінального процесуального права в широкому сенсі, що потребує окремого дослідження всіх аспектів даної діяльності з точки зору його змісту, функцій, суб'єктів здійснення, що в підсумку матиме ключове значення для подальших доктринальних пошуків.

Список використаної літератури

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
3. Попелюшко В.О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 38 с.
4. Зубач І.М. Функція захисту у сучасному кримінальному провадженні України. Вісник Національного Університету «Львівська Політехніка». Серія: Юридичні науки. 2014. № 810 (4). С. 178–183.